

Innehåll

OLA FRANSSON & KARIN JONNERGÅRD	
Inledning: Om professioners teori och praktik	7
<i>Utbildning och kunskap, kunskap och kritik</i>	
OLA FRANSSON	
Epistemisk förskjutning och autonomi	21
ANNE-CHARLOTTE EK & HÅKAN EDEHOLT	
Designstudion – från living room till drop-in-studio	45
CRISTINE SARRIMO	
Den skönlitterära författarens professionalisering eller konsten att vetenskapliggöra det kreativa arbetet	63
JONAS ASPELIN & SVEN PERSSON	
”Yrkeskunnande-i-relation”	85
<i>Teoretiska perspektiv på lärares grundkompetens</i>	
ENRIQUE PÉREZ	
En kritisk granskning av vad det mångkulturella perspektivet betyder för socialt arbete	111
SOPHIE HYDÉN & CAROLINE LJUNGBERG	
Legitimitetssträvanden i svensk polisutbildning	139
CECILIA FRANZÉN	
Lydiga tandläkare	165
<i>Den ekonomiska redovisningens betydelse för tandläkares yrkesidentitet i folktandvården</i>	
Referenser	187
Författarpresentationer	199

OLA FRANSSON & KARIN JONNERGÅRD

Inledning:

Om professioners teori och praktik

Utbildning och kunskap, kunskap och kritik

För tredje gången tar Zlatan Ibrahimovic emot guldbollen i Globen. När han står i strålkastarljuset symboliserar han ett riktigt proffs och vi gläds med honom. Någon känner kanske viss avund. Vem skulle inte vilja vara så framgångsrik, så duktig och hyllad? Ja, vem skulle inte vilja vara ett proffs?

Men vad är ett proffs? Zlatan är en heltidsanställd och välbetald fotbollsspelare, en position han har uppnått genom träning och fallenhet. När vi i dagligt tal diskuterar proffs menar vi ofta just personer som genomför en arbetsuppgift på ett bra sätt, eller åtminstone på ett sätt som motsvarar våra förväntningar. Ett proffs kan ha en formell utbildning i botten, men också vara självlärd, vara autodidakt. När vi istället talar om professioner innefattar detta vanligtvis personer med likartad utbildningsbakgrund. Det finns också mer vetenskapliga definitioner av professioner. Begreppet innefattar då vissa yrkesgrupper med speciella egenskaper såsom en akademisk utbildning och kunskaper som bygger på vetenskaplig grund, arbetsuppgifter som gör att man löpande måste göra bedömningar och fatta självständiga beslut och där man därför har viss autonomi i arbetssituationen och en viss status i samhället etc. Det vetenskapliga begreppet professioner ligger således långt från

autodidakten som skapar sin egen karriär utan hjälp av ett formellt utbildningssystem.

Om Zlatan står som sinnesbild för den framgångsrika autodidakten¹ står väl läkaren som sinnesbild för den traditionella och vetenskapliga definitionen av professioner. Under senare decennier har allt fler yrkesgrupper börjat benämnas professioner. När professionsteori kommer på tal är det dock de traditionella professionerna som läkare, ingenjörer och jurister och mer moderna som revisorer och veterinärer, samt de som tidigare kallades semi-professioner som sjuksköterskor, lärare och socialarbetare, man tänker på.

Vidgningen av profession som begrepp och företeelse förklaras ofta av att utbildningarna har genomgått en akademisering. En akademisering av en utbildning innebär att kurser och examina i de ämnen som ingår i utbildningen sker inom ramen för högre utbildning. Ämnena som ingår i utbildningen ska dessutom kunna uppvisa en självständig teoretisk utveckling. I praktiken förutsätts därför att en doktorsexamen kunna tas i ämnet eftersom arbetet med avhandlingar är den verksamhet där teoretiska och metodiska ståndpunkter blir manifesta och tydliggjorda.

I ett historiskt perspektiv har det i Sverige skett två genomgripande akademiseringsprocesser som påverkat vår syn på professioner. Den första av dessa akademiseringsprocesser skedde under 1800-talet och under 1900-talets första decennier. Ingenjörer, tandläkare och apotekare är exempel på professioner vars vetenskapliga förankring utvecklades under denna tid. Alla tre är yrken med lång historia. Under 1800-talet vetenskapliggjordes utbildningarna och utbildningarnas vetenskapliga grund blev med tiden accepterade av universitetets normsystem. Karakteristiskt var att i de här fallen skapades utbildningarnas koppling till vetenskapliga teorier och teoribildningar, *innan* de inlemdes i det akademiska systemet.

Den andra akademiseringsprocessen är knuten till de politiskt initierade reformerna av den högre utbildningen under 1960- och 70-talen. Högskolereformen 1977 var kulmen på reformperioden då majoriteten av de postgymnasiala yrkesutbildningarna inordnades

1 Nåväl, autodidakter, eller ej... viss hjälp har han rimligen haft av ett antal entusiastiska tränare kan man skeptiskt tycka. Å andra sidan har detta stöd getts utanför vårt utbildningssystem och Zlatans egen fallenhet och viljestyrka har haft stor betydelse för hans framgång.

i det akademiska systemet. Till skillnad från den första akademiseringsprocessen var denna akademisering ett politiskt påbud som pressade in yrkesutbildningarna i högskolesystemet.

Idag har vi således, genom statens försorg, lagt in allt fler eftergymnasiala utbildningar i högskolesystemet och dessutom vidgat de ämnen som vi undervisar på inom akademien. Det är mycket möjligt att framtidens Zlatans, efter att ha avslutat fotbollsgymnasium, rekommenderas att läsa ett "sport-managementprogram" vid högskolan innan det är dags för kontrakt med Inter. I Ola Franssons kapitel diskuteras denna utveckling mer ingående och därför nöjer vi oss med att konstatera att vi idag har en ökad enhetlighet vad gäller var utbildningar ges, det vill säga inom högskolan. Av tradition har högskoleutbildningar varit forskningsbaserade. Detta har initierat forskning för de "nya" utbildningarnas yrkesområden för att möjliggöra en utbildning på vetenskaplig grund och i sin tur att allt fler yrken kan göra anspråk på att definieras som professionella med den traditionella vetenskapliga innebörden.

Detta har naturligtvis behandlats tidigare, men de nya yrkesutbildningar som sedan 1977 inkluderas i akademien sätter ett nytt ljus på dem som ger upphov till nya och ibland oväntade svar. Yrken som nu allt oftare kallas för professioner har alltså tagit över delar av definitionen av de traditionella professionerna, men de öppnar också för en utveckling av synen på vad som är profession och professionellt beteende. Man kan säga att mellan aktörer som akademien, staten, de professionella och studenterna har förhandlingar skett kring vad professionen ska göra, hur utbildningen ska utformas och vad som ska räknas som professionens kunskapsbas. Det är denna typ av förhandlingar som bildar grundtemat i denna bok. Innan vi går in på de enskilda kapitlen i boken ska vi dock diskutera hur de nyare professionerna förhåller sig till de traditionella professionsteorierna.

Professionsteoriernas historia. En kritisk snabbskiss

Denna antologi handlar alltså i hög grad om de yrkesgrupper som i vardagsspråket kallas för professioner, men som inte, eller bara med tvekan, skulle släppas in i de klassiska professionsteoretikernas rum. De flesta klassiska professionsteorierna har sin utgångspunkt i den så kallade funktionalistiska samhällsteorin från senare delen av

1940-talet och fram till 1960-talet. Enligt Talcott Parsons, som var en av funktionalisternas stora teoretiker, bygger samhället på att olika samhällsliga funktioner utförs av olika grupper till fromma för kollektivet som helhet. Utveckling innebär enligt denna syn att funktionerna blir allt mer specialiserade och därmed kan utföras mer effektivt. Professioner karaktäriseras av att de bygger på en specifik kunskapsbas som är svår att efterlikna och som därför ger professionen monopol på arbetsuppgifter som ligger inom kunskapsområdet.² Hos funktionalisterna sågs kunskapen som ett särdrag, en exklusivitet, som band samman de framväxande vetenskapliga disciplinerna med praxis. Genom att koppla samman praxis och vetenskapliga landvinningar i sin kunskapsbas kunde den professionella göra bedömningar, till exempel ställa diagnoser, i situationer där lösningarna inte var självklara.

Den grundläggande asymmetriska relationen mellan de professionella och dem de kommer i kontakt med – patienter, klienter, kunder – problematiserades inte av funktionalisterna eftersom olika former av institutionella arrangemang, som till exempel legitimitationer och etiska koder, ansågs garantera säkerheten för den enskilde. I Parsons tappning var den professionella altruistisk, kollegialt lojal och i besittning av en exklusiv kunskap som han eller hon osjälviskt delade med sig av till andra som hade behov av den. Alla dessa egenskaper säkrades av en adekvat utbildning. Den funktionalistiska ansatsen präglades således av stor portion optimism med avseende på professionellas roll i det framväxande efterkrigssamhället.

Parsons funktionalistiska professionsteori har sedan länge varit illa sedd. En generell kritik är att den var alltför naiv i sina analytiska utgångspunkter. I slutet av 1960-talet och under hela 1970-talet kritiserades funktionalismen sönder och samman. Grovt förenklat handlade det funktionalistiska perspektivet om att beskriva och analysera hela kedjan mellan professionellt agerande, konsekvenserna för dem handlandet var riktat mot, samt effekterna av detta agerande på en social nivå. Detta var adekvat då den centrala frågan var vilken funktion det professionella handlandet har. Kritiken under 1970-talet däremot gällde i första hand bevakelsegrunderna för de professionellas agerande. Den altruistiska synen slog över i sin motsats. I själva verket, påstod många nu, agerar den profes-

2 Se till exempel Parsons, Talcott (1939) s. 457–467.

nelle blott till synes altruistiskt. Det finns ett egenintresse bakom de välvilliga handlingarna. De etiska koderna är inte till för att säkra klienternas säkerhet, utan för att markera professionens gräns och på så sätt freda professionen från inkräktare och överbefolkning. Att vara professionell är att vara medlem i en exklusiv klubb med tillträde bara för de mest lämpade.³

Kritiken var dock mindre omvälvande än vad man kan förledas att tro om man endast ser till tonhöjden i debatten. I grunden söktes förklaringar på samma fenomen; nämligen vad det innebär att vara professionell och vad som utmärker de professionella i förhållande till andra sociala grupperingar. Den optimistiska tonen hos funktionalisterna byttes ut mot en mer cynisk, men att professionaliseringen var en oundviklig process inom arbetslivet ifrågasattes aldrig.⁴

Kritiken mot funktionalismen handlade således om blott *en* aspekt av funktionalismens helhetsgrepp, nämligen de professionellas agerande och konsekvenserna för dem att tillhöra en profession i relation till andra professionella grupper. De andra sidorna tog man inte upp till diskussion utan lät funktionalismens grundläggande resultat och antaganden vara intakta. Ett sådant antagande var att professionernas kunskapsbas i den akademiska världen garanterar högst status och att den akademiska kunskapsbasen hade samma relation till yrket, alldeles oavsett vilket yrke det var fråga om, det vill säga att tillägnet av teori skedde genom högre utbildning och denna skulle sedan på något sätt översättas i praktik.

Med andra ord formulerade funktionalismen attityder som de flesta av oss ännu idag har i mötet med myndigheter och organisationer där professionella arbetar. Förhoppningen är att de professionella möter dem med välvilja. De *verkliga* bevekelsegrunderna för deras agerande är underordnade, det viktiga är att klienten eller kunden kan lita på och känna förtroende för den han eller hon möter. I den del av verkligheten där dagligen och stundligen möten mellan professionella och andra sker är därför funktionalismens definitioner förmodligen giltiga för att beskriva de förväntningar som finns på professionella hos klienter, kunder, elever och andra som är beroende av de professionellas kompetens.

3 Se till exempel Larson, Magali Sarfatti (1977)

4 Abbott, Andrew (1988) s. 6.

Det traditionella professionsbegreppet

Den funktionalistiska tanken avspeglar sig också i den vetenskapliga litteraturen och i de definitioner som man där finner av begreppet profession. Trots de olika teoretiska uppfattningarna om hur man ska karakterisera en profession, dess uppkomst eller deras roll i förhållande till andra professioner, så finns det allt sedan funktionalismens dagar ett slags konsensus om *vad* en profession är: en profession är ett statusfullt och avgränsat yrke som tillämpar abstrakt, oftast vetenskapligt förankrad kunskap, på specifika samhälleliga, kroppsliga eller tekniska problem.⁵ Detta svar och variationerna på det har varit en central premiss för professionsteoriens utveckling. De anger ett slags professionernas essens. Under senare år har denna beskrivning av professioner mindre väl stämt överens med arbetslivets faktiska utveckling.

I samband med att allt fler inom en och samma årskull kommer i kontakt med högre utbildning blir relativt sett statusen för de traditionella professionerna lägre. I sammanhanget är det väsentligt att hålla isär status och förtroendet för en profession. Förtroende kan slarvigt definieras som den tillit som personer utanför professionen har för att arbetet inom professionen eller yrket sköts på ett bra sätt.⁶ Detta är inte det samma som att professionen eller yrket har hög status, det vill säga en hög social ställning. När den generella utbildningsnivån stiger, ökar samtidigt förtroendet bland akademiker för yrken med akademisk utbildningsbakgrund, det vill säga man har förtroende för det man känner igen.⁷ Igenkännandet blir på detta sätt en ”statusutjämnare”. En annan form av ”statusutjämnare” är att den professionella kunskapens exklusivitet alltmer har börjat ifrågasättas, dels av alternativa kunskapsbaserade praktiker, som till exempel olika former av alternativa medicinska behandlingar, dels av klienter som via nätet har fått tillgång till enkla sätt att själva skaffa kunskap om hur olika problem kan lösas.

Möjligheten att själv skaffa kunskap har också inneburit att den del av definitionen av profession som gäller den abstrakta kunska-

5 Carr-Saunders, Alexander M. & Wilson, P. A. (1928); Goode, William. J. (1957) s. 194-200; Macdonald, Keith M. (1995); Freidson, Eliot (2001)

6 För en utvecklad diskussion av förtroendebegreppet se Luhmann, Nicolas (1979); Zucker, L.G. (1986)

7 Svensson, Lennart G. (2002) s. 91 ff.

pen också har ifrågasatts. Fler och fler kommer dessutom i kontakt med vetenskaplig kunskap vilket bidrar till att avdramatisera den. Samtidigt har det vetenskapliga kunskapssystemet förlorat i status eftersom det blivit föremål för intervention från externa aktörer som till exempel det politiska systemet och marknaden. Detta diskuteras i Ola Franssons kapitel ”Epistemisk förskjutning och autonomi”.

Den ovan angivna allmänna definition av profession speglar således i allt mindre grad de empiriska förhållandena. Vilka konsekvenser har det för den teoretiska förståelsen av ett senmodernt yrkesliv om det långsamt börjar etableras en konsensus om att det inte finns en ahistorisk professionernas essens?

Den nya essentialismen

Problemet med essentialismen – tanken att det finns ett antal över tid fasta egenskaper som karaktäriserar professioner – är dels att den blir alltför omfattande, det vill säga att den säger att alla professioner i grunden är desamma, dels att essentialismen också är tydligt normativ och hierarkisk, det vill säga essensen är något eftersträvarsvärt. Trots att de flesta anstränger sig för att undgå detta tenderar många av de mest inflytelserika teoretikerna på området att förr eller senare ändå återvända till essentialismen. Andrew Abbotts *The System of Professions* och Eliot Freidsons *Professionalism. The Third Logic* är två exempel på detta.

Abbotts centrala begrepp är *jurisdiktion*. Med jurisdiktion avses en yrkesgrupps rättighet att utföra vissa arbetsuppgifter och den kontroll som den har över ett yrkesområde eller över vissa arbetsuppgifter. Hur gränserna för jurisdiktionen ser ut kan variera mellan professioner. I några fall har en profession full jurisdiktion, både monopol och bestämmanderätt, andra gånger är jurisdiktionen villkorad av någon annan profession. Exempelvis bestämdes, innan de fick sitt eget vetenskapsområde, sjuksköterskornas professionella jurisdiktion av andra medicinska professioner. De olika jurisdiktionerna utgör tillsammans ett system vars struktur bestäms av konkurrens *mellan* olika professioner. Professionerna utvecklas när en yrkesgrupp tar kontrollen över ett yrkesområde.⁸ Ett av de mest slående exemplen Abbott analyserar är när prästerskapet i slutet

8 Abbott, Andrew (1988) s. 3.

av 1800-talet förlorar kampen över vad han kallar ”de personliga problemens” jurisdiktion till vad som senare skulle bli psykiatrin.⁹ Här kan det vara på sin plats att notera att Abbotts sätt att se på professioner är präglad av den anglo-amerikanska kontexten vari den formulerats – den stämmer i själva verket dåligt med de förhållanden som råder och har rått i Sverige. I Sverige har till exempel staten spelat en betydligt mer central roll för hur yrken organiseras och positioneras i förhållande till varandra.

Abbotts diskussion om begreppet jurisdiktion syftar inte till att ifrågasätta professionsbegreppet, utan att beskriva hur professionerna organiseras. I sammanfattningen återkommer han till definitionsfrågan. Någon knivskarp sådan behövs inte enligt Abbott. Det viktiga är att den passar det teoretiska maskineriet att beskriva hur professioner organiseras. I Abbotts version lyder den generella definitionen på följande vis: ”[...] professions are somewhat exclusive groups of individuals applying somewhat abstract knowledge to particular cases”.¹⁰ Premissen är således fortfarande densamma som funktionalismens.

Eliot Freidson har en annan ansats. Han utgår från tre idealtypiska samhällen. Det första befolkas av fullständigt upplysta och rationellt tänkande människor. Inga restriktioner av något som helst slag existerar, enbart den fria marknadens lagar sätter gränser. Det andra samhället är raka motsatsen. Produktion och distribution är regelstyrt och kontrollerat. Organisationer, såväl privata som offentliga, har utarbetade regler för hur arbetet ska utföras och anställningskvalifikationerna är mycket noggrant specificerade. Primära mål för allt arbete är förutsägbarhet och effektivitet. Det tredje samhället är ett samhälle där professionalismen är den organiserande logiken. Endast de med särskilda kunskaper får lov att utföra och styra arbetet. Vare sig byråkratier eller marknad får blanda sig i produktionen, endast kollegor har rätten att reglera och kommentera den enskildes arbetsinsats. Dessa professionella är dessutom änglar vars primära önskan och mål är att utföra arbetet som motsvarar de egna högt ställda kraven och för att tjäna andra i sin omgivning. Individerna

9 Abbott, Andrew (1988) kap. 10.

10 Abbott, Andrew (1988) s. 318. Jämför med Parsons, Talcott (1939) s. 456.

styrts inte som i det första samhället av att maximera sin personliga vinning.¹¹

Naturligtvis finns ingen av de tre världarna i ren form, skriver Freidson.¹² Han kallar dessa tre idealtyper *logiker*, där den tredje logiken alltså är professionalismen. Terminologin är viktig i sammanhanget därför den belyser några notoriskt återkommande teman i litteraturen om professioner och deras tillblivelse. Freidsons val att använda sig av begreppet idealtyp är en kritikers uppgörelse med två perspektiv, för det första synen på professionalisering som en oundviklig konsekvens av det västerländska samhällets utveckling, och för det andra Abbotts idé att professioner organiseras genom ömsesidig konkurrens. Freidsons kritik handlar om att såväl professionaliseringsmyten som att Abbotts jurisdiktionsbegrepp är för beroende av tillfälliga historiska omständigheter. Syftet med att använda en idealtyp är att skapa ett analytiskt instrument mot vilket de historiskt och kulturellt betingade professionerna kan mätas.¹³ Det är därför intressant att notera att Freidsons idealtyp för professionalism i sina grunddrag är den samma som den funktionalistiska modellen Parsons formulerade. Det tycks således finnas en grundläggande konsensus i efterkrigstidens vetenskapliga tradition om professioner och professionalism.

Listan med teoretiker som på ett eller annat sätt har anslutit sig till dessa formuleringar kan göras lång. Den skulle också kunna kompletteras med många empiriska undersökningar som mer eller mindre explicit ansluter sig till olika teoretiska perspektiv som dock i slutänden samlar sig kring de här angivna grundantagandena om vad profession är för något.

Att närma sig de akademiserade yrkesgrupperna

Den klassiska professionsteorin som presenterats ovan kan ses som en bakgrund vilken bidragen i den här boken refererar till. Som sades inledningsvis handlar denna bok i stor utsträckning om yrken som ännu inte släppts in i professionernas finrum (enligt de klassiska teorierna). Som vi också påpekade i inledningen beror detta

11 Freidson, Eliot (2001) s. 1 f.

12 Freidson, Eliot (2001) s. 2.

13 Freidson, Eliot (2001) s. 5 f.

val av ämne på den empiriska iakttagelsen att allt fler yrken kallar sig professioner genom att ha flyttat in i akademien och förhandlat sig till en vetenskaplig bas att bygga på. I viss utsträckning har detta varit strategier från yrkena själva. Lärare har till exempel länge strävat efter den exklusivitet som professionsbegreppen för med sig, något som bland annat har gjort att diskussionen kring behöriga och obehöriga lärare varit livlig. På samma sätt har man inom socialt arbetet börjat diskutera en legitimering av socionomer. Som indikerades i avsnittet om Abbott spelar dock staten en större roll i Sverige än i den anglo-amerikanska kontexten. Att allt fler yrken hamnar inom högskolans ram har i stor utsträckning varit ett uttryck för en politisk vilja. Statens roll har också varit avgörande för att skapa och upprätthålla de svenska professionernas yrkesmonopol. I takt med globaliseringen och liberaliseringen av olika arbetsmarknader kan man dock fundera över om denna roll inte kommer att förändras i framtiden. Frågan är vad utvecklingen i samhället innebär för de svenska nyare professionerna och vilka skillnader det då är vi kan vänta, relativt den bild av professionsteorierna som skisserats ovan, när vi fokuserar på nykomlingarna bland "professionerna"?

En grundläggande skillnad är karaktären på den kunskapsbas som de olika yrkesutbildningarna bygger på. Förutom de tandläkare som vi möter i Cecilia Franzéns kapitel har ingen av yrkesgrupperna som diskuteras i denna bok den formella, komplexa och vetenskapligt kodifierade kunskapsbas som till exempel Freidson kräver av en professionell. Istället möter vi kunskap under uppbyggnad och under diskussion, kunskaper som ännu inte är helt artikulerade och kunskaper där man fortfarande diskuterar vilka förutsättningar som krävs för att skapa en god utbildning. Att fokusera denna typ av kunskaper ger en möjlighet till diskussioner om villkoren för ny kunskap och hur kunskap legitimeras inom det akademiska systemet. Det kan alltså lära oss mer om professionaliseringsprocesser och utbildningens roll för dessa.

En annan skillnad är att identiteten hos de yrkesgrupper som behandlas antingen är under tillblivelse eller under förändring. Detta hänger delvis ihop med att dess kunskapsbas inte är helt kodifierad enligt den högre utbildningens normer, men också med att nya samhälliga fenomen tränger sig på om det än gäller New Public Managements styrinstrument, eller den ökande mångfalden i vårt samhälle. Det här ger oss anledning att fundera över hur

yrkesidentiteter växer fram och hur den ökade akademiseringen påverkar dessa.

Båda dessa aspekter påverkar relationen mellan utbildning – kunskap, kunskap – praktik och hur olika aktörer genom förhandlingar skapar utrymme för utveckling och omvandling av såväl definitionen av profession som av vad som är relevant utbildning, kunskap och praktik. Den här boken kan alltså läsas på olika sätt. För det första kan man – och det ska man tycker vi – läsa och reflektera över de olika kapitlen var för sig. För det andra kan man se kapitlen som exempel på hur nya kunskapsformer förhandlar med och etablerar sig på universitet och i praktik. För det tredje kan man se större delen av boken som beskrivningar av former av praktiker och yrken vars särdrag framträder mot bakgrund av det som vi traditionellt kallar professioner. Från detta perspektiv kan boken ses som ett steg i vandrigen från det modernistiska till det senmoderna samhällets förhandlingsbara kunskapsformer.

Utbildning, kunskap och praktik.

Om bokens innehåll

Den här utvecklingen ger oss anledningen att åter börja fundera över de relationer som finns eller kan finnas mellan det vi lite slarvigt kallar professioner i vardagen och den distinktion som klassisk professionsteori gör mellan profession och semi-profession. Vilken betydelse har idag betoningen på vetenskapligt baserad kunskap och rationalitet som så länge varit en grundsten i den vetenskapliga definitionen av professioner? Hur ser relationen mellan universitetens och högskolornas utbildningar och yrkesgruppers praktik ut och hur skapas villkor för lärande inom högskolan? Och hur påverkar förändringarna i dessa relationer den professionella identiteten och praktiken? Några av dessa frågeställningar hoppas vi kunna besvara i denna antologi som fokuserar på de nämnda relationerna mellan utbildning – kunskap, kunskap – praktik. De yrkesgrupper som vi i några kapitel utgår ifrån är de som i den klassiska professionsteorin kallas semi-professioner och gäller lärare, poliser och socialarbetare. Dessa yrkesgrupper diskuteras i Jonas Aspelins och Sven Perssons ”Yrkeskunnande-i-relation: Teoretiska perspektiv på lärares grundkompetens”, Enrique Perez’ ”En kritisk granskning av vad det mångkulturella perspektivet betyder för socialt arbete” samt Sophie

Hydéns och Caroline Ljungbergs ”Legitimitetssträvanden i svensk polisutbildning”. Vi har också i Cecilia Franzéns kapitel ”Lydiga tandläkare – den ekonomiska redovisningens betydelse för tandläkares yrkesidentitet i folktandvården” ett exempel från det som i den klassiska professionsteorin betraktas som en klassisk profession, nämligen tandläkaren. Två utbildningar som sällan diskuteras ur ett professionsperspektiv är författare och designers. I Cristine Sarrimos ”Den skönlitterära författarens professionalisering eller konsten att vetenskapliggöra det kreativa arbetet” och Anne-Charlotte Eks och Håkan Edeholts ”Designstudion – från living room till drop-in-studio” diskuteras dessa yrken. I Ola Franssons kapitel ”Epistemisk förskjutning och autonomi” behandlas förändringarna av den professionella autonomin mot bakgrund av förändringarna inom den högre utbildningen de senaste decennierna.

Att förstå relationen mellan utbildning – kunskap, kunskap – praktik är väsentligt av många skäl. En anledning som redan har nämnts är att idag har i princip alla högre yrkesutbildningar i Sverige flyttat från specialskolor in i den akademiska världen. Detta har påverkat såväl vår bild av utbildningarna som vår bild av vad de som vill träda in i ett speciellt yrke behöver veta och kunna. Många gånger har detta medfört en positiv utveckling av kompetensen på området, men det har också gett upphov till nya frågor. Hur påverkar det vår bild av geniet, konstnären och hantverkaren när uttrycksformerna för kreativt skapande eller hantverk akademiseras? Och hur blir det med självbilden hos dem som genomgår dessa utbildningar? I Cristine Sarrimos kapitel diskuteras dessa frågor med studenter och lärare på en tvåårig högskoleförlagd författarutbildning. Bilden som växer fram i kapitlet är att utvecklingen till författare kan framstå som en dynamisk samverkan mellan författarnas egna ”inre rum” och skrivandets strukturella villkor och yrkets legitimitet. Designutbildningarna är ett exempel på en problematisk relation mellan akademins formella kunskapskrav och en designkompetens där förmågan att omsätta idéer i konkreta lösningsförslag är central. Denna motsättning diskuteras av Anne-Charlotte Ek och Håkan Edeholt.

Utbildning skapar ofta en bild av det yrke som utbildningen leder till. En speciell fråga gäller därmed vad som skapar den bild av yrket som förmedlas inom utbildningen. Är det så att utbildningen till revisor, till exempel, delvis formas av tidningens ekonomisidor?

Eller är det normbildningen inom EU, så som den återspeglas i till exempel policydokument som skapar studenternas bild av sitt framtida yrke? Sophie Hydéns och Caroline Ljungberg behandlar i sitt kapitel den bild som ges av polisen i olika utvärderings- och utredningsdokument som ligger till grund för polisutbildningen. Kan man skapa en ny typ av poliser inom akademien, och vad innebär då det? För de ”nyare” akademiska utbildningarna är dessa ännu obesvarade frågor.

Ett annat skäl till varför en förståelse av relationen mellan utbildning och praktik är viktig, är att utbildningarna genom akademiseringen är tänkta att få en inverkan på praktiken. Praktik är dock inget entydigt eller självklart begrepp och hur man definierar praktik och praktikens problem har en stor inverkan på hur utbildning och praktik bör utformas. Samhällets förändring från ett traditionellt och relativt homogent industrisamhälle, till ett postindustriellt sådant karaktäriserat av mångfald, har skapat nya frågeställningar och problem som måste lösas i praktiken. Ett sådant problem, som tas upp i Enrique Perez kapitel, är frågan om hur socialarbetare bör beakta mångkulturalism i sitt arbete och vilka ansatser som bör läras ut inom socialt arbete. I Jonas Aspelins och Sven Perssons kapitel diskuteras en grundkompetens för lärare som måste läras i praktiken och i relation till elever. Denna kompetens överbrygar den dualistiska hållningen till lärarens uppdrag, där antingen sociala och personliga eller kunskapsmässiga aspekter poängteras. Samhällsutvecklingen ger också upphov till frågeställningar kring hur den professionella identiteten utvecklas. I Cecilia Franzéns kapitel diskuteras hur den ökade betoningen på ekonomi inom tandvården påverkar tandläkares yrkesidentiteter och praktik. När det gäller dessa relationer mellan utbildning och praktik, praktik och identitet finns utrymme för betydligt mer forskning.